

رسول الله

قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

بمراه با کتاب پنجم (تعزیرات و مجازات های بازدارنده)

در پرتو نظرات شورای نگهبان

پژوهشگده شورای نگهبان

عنوان و نام پدیدآور: قانون مجازات اسلامی (مصوب ۱۳۹۲) همراه با کتاب پنجم (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) در پرتو نظرات شورای نگهبان / تهیه و تنظیم: فهیم مصطفی‌زاده، محمدهادی توکل‌پور.

وضعیت ویراست: ویراست ۳.

مشخصات نشر: تهران: شورای نگهبان، پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۵.

ISBN: 978-600-8378-05-1

۳۴۰ ص.

عنوان قراردادی: ایران، قوانین و احکام / Iran. Laws, etc

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: ۱. حقوق جزا - ایران

2. Criminal law – Iran

۳. مجازات (فقه)

4. Punishment (Islamic law)

شناسه افزوده: الف. مصطفی‌زاده، فهیم، ۱۳۵۷ -

ب. توکل‌پور، محمدهادی، ۱۳۶۴ -

ج. شورای نگهبان. پژوهشکده شورای نگهبان

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ / ۸ / ۳۷۹۳ / ۸ KMH
رده‌بندی دیویی: ۳۴۵/۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۸۸۱۵۵

قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

همراه با کتاب پنجم (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده)

در پرتو نظرات شورای نگهبان

تهیه و تنظیم: فهیم مصطفی‌زاده، محمدهادی توکل‌پور

ناشر: پژوهشکده شورای نگهبان

چاپ اول؛ ویرایش سوم: زمستان ۱۳۹۶ - تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۷۸-۰۵-۱

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

تهران: خیابان شهید سپهبد قرنی، کوچه شهید دهقانی‌نیا، پلاک ۱۲

تلفن: ۰۲۱-۸۸۳۲۵۰۴۵ | فکس: ۰۲۱-۸۸۳۲۵۰۸۰

www.shora-rc.ir

nashr@shora-rc.ir

امام خمینی (ره):

و از شورای محترم نگهبان می‌خواهم و توصیه می‌کنم، چه در نسل حاضر و چه در نسل‌های آینده، که با کمال دقت و قدرت و ظایف اسلامی و ملی خود را ایفا و تحت تأثیر بیچ قدرتی واقع نشوند و از قوانین مخالف با شرع مطهر و قانون اساسی بدون بیچ ملاحظه جلوگیری نمایند و با ملاحظه ضرورات کشور که گاهی با احکام ثانویه و گاهی به ولایت فقیهه باید اجرا شود توجه نمایند.

(صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۴۲۲)

فهرست مطالب

مقدمه	۱
درآمد: درباره قانون مجازات اسلامی	۷
کتاب اول - کلیات	۱۱
بخش اول - مواد عمومی	۱۱
فصل اول - تعاریف	۱۱
فصل دوم - قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان	۱۱
فصل سوم - قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان	۱۴
فصل چهارم - قانونی بودن جرائم، مجازات‌ها و دادرسی کیفری	۱۶
بخش دوم - مجازات‌ها	۱۸
فصل اول - مجازات‌های اصلی	۱۸
فصل دوم - مجازات‌های تکمیلی و تبعی	۲۵
فصل سوم - نحوه تعیین و اعمال مجازات‌ها	۲۸
فصل چهارم - تخفیف مجازات و معافیت از آن	۳۲
فصل پنجم - تعویق صدور حکم	۳۴
فصل ششم - تعلیق اجرای مجازات	۳۸
فصل هفتم - نظام نیمه آزادی	۴۰
فصل هشتم - نظام آزادی مشروط	۴۱

فصل نهم- مجازات‌های جایگزین حبس	۴۲
فصل دهم- مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال و نوجوانان	۴۸
فصل یازدهم- سقوط مجازات	۵۲
بخش سوم- جرائم	۵۹
فصل اول- شروع به جرم	۵۹
فصل دوم- شرکت در جرم	۶۰
فصل سوم- معاونت در جرم	۶۱
فصل چهارم- سردستگی گروه مجرمانه سازمان یافته	۶۲
فصل پنجم- تعدد جرم	۶۳
فصل ششم- تکرار جرم	۶۶
بخش چهارم- شرایط و موانع مسئولیت کیفری	۶۷
فصل اول- شرایط مسئولیت کیفری	۶۷
فصل دوم- موانع مسئولیت کیفری	۶۸
بخش پنجم- ادله اثبات در امور کیفری	۷۴
فصل اول- مواد عمومی	۷۴
فصل دوم- اقرار	۷۵
فصل سوم- شهادت	۷۷
فصل چهارم- سوگند	۸۱
فصل پنجم- علم قاضی	۸۳
بخش ششم- مسائل متفرقه	۸۵
کتاب دوم- حدود	۸۹
بخش اول- مواد عمومی	۸۹
بخش دوم- جرائم موجب حد	۹۱
فصل اول- زنا	۹۱
فصل دوم- لواط، تفخیز و مساحقه	۹۴

فصل سوم- قوادی	۹۶
فصل چهارم- قذف	۹۷
فصل پنجم- سبّ نبی	۱۰۰
فصل ششم- مصرف مسکر	۱۰۱
فصل هفتم- سرقت	۱۰۲
فصل هشتم- محاربه	۱۰۵
فصل نهم- بغی و افساد فی الارض	۱۰۶

کتاب سوم- قصاص

بخش اول- مواد عمومی	۱۰۷
فصل اول- اقسام و تعاریف جنایات	۱۰۷
فصل دوم- تداخل جنایات	۱۱۲
فصل سوم- شرایط عمومی قصاص	۱۱۵
فصل چهارم- راههای اثبات جنایت	۱۲۲
فصل پنجم- صاحب حق قصاص	۱۲۹
فصل ششم- شرکت در جنایت	۱۳۴
فصل هفتم- اکراه در جنایت	۱۳۷
بخش دوم- قصاص نفس	۱۳۹
بخش سوم- قصاص عضو	۱۴۲
فصل اول- موجب قصاص عضو	۱۴۲
فصل دوم- شرایط قصاص عضو	۱۴۴
بخش چهارم- اجرای قصاص	۱۵۱
فصل اول- مواد عمومی	۱۵۱
فصل دوم- اجرای قصاص نفس	۱۵۶
فصل سوم- اجرای قصاص عضو	۱۵۷

کتاب چهارم - دیات ۱۶۱

بخش اول - مواد عمومی ۱۶۱

فصل اول - تعریف دیه و موارد آن ۱۶۱

فصل دوم - ضمان دیه ۱۶۲

فصل سوم - راه‌های اثبات دیه ۱۶۲

فصل چهارم - مسئول پرداخت دیه ۱۶۵

فصل پنجم - مهلت پرداخت دیه ۱۷۴

فصل ششم - موجبات ضمان ۱۷۴

فصل هفتم - تداخل و تعدد دیات ۱۹۰

بخش دوم - مقادیر دیه ۱۹۴

فصل اول - دیه نفس ۱۹۴

فصل دوم - قواعد عمومی دیه اعضاء ۱۹۶

فصل سوم - دیه مقدر اعضاء ۲۰۰

فصل چهارم - قواعد عمومی دیه منافع ۲۲۷

فصل پنجم - دیه مقرر منافع ۲۲۹

فصل ششم - دیه جراحات ۲۳۵

فصل هفتم - دیه جنین ۲۴۱

فصل هشتم - دیه جنایت بر میت ۲۴۳

کتاب پنجم: تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده مصوب ۱۳۷۵/۰۳/۰۲

با اصلاحات و الحاقات بعدی ۲۴۵

فصل اول - در جرائم ضد امنیت داخلی و خارجی کشور ۲۴۵

فصل دوم - در اهانت به مقدسات مذهبی و سوء قصد به مقامات داخلی ۲۴۹

فصل سوم - در سوء قصد به مقامات سیاسی خارجی ۲۵۰

فصل چهارم - در تهیه و ترویج سکه قلب ۲۵۱

فصل پنجم - جعل و تزویر ۲۵۲

- فصل ششم- در محو یا شکستن مهر و پلمب و سرقت نوشته‌ها از اماکن عمومی..... ۲۵۷
- فصل هفتم- در فرار مجبوسین قانونی و اخفای مقصرین ۲۵۸
- فصل هشتم- غصب عناوین و مشاغل ۲۶۳
- فصل نهم- در تخریب اموال تاریخی، فرهنگی ۲۶۴
- فصل دهم- در تقصیرات مقامات و مأمورین دولتی ۲۶۸
- فصل یازدهم- در ارتشاء و ربا و کلاهبرداری ۲۷۳
- فصل دوازدهم- در امتناع از انجام وظایف قانونی ۲۷۶
- فصل سیزدهم- در تعدیات مأمورین دولتی نسبت به دولت ۲۷۷
- فصل چهاردهم- در تمرد نسبت به مأمورین دولت ۲۸۰
- فصل پانزدهم- در هتک حرمت اشخاص ۲۸۱
- فصل شانزدهم- در اجتماع و تبانی برای ارتکاب جرائم ۲۸۲
- فصل هفدهم- در جرائم علیه اشخاص و اطفال ۲۸۲
- فصل هجدهم- جرائم ضد عفت و اخلاق عمومی ۲۹۰
- فصل نوزدهم- در جرائم بر ضد حقوق تکالیف خانوادگی ۲۹۲
- فصل بیستم- در قسم و شهادت دروغ و افشای سر ۲۹۵
- فصل بیست و یکم- در سرقت و ربودن مال غیر ۲۹۶
- فصل بیست و دوم- تهدید و اکراه ۳۰۱
- فصل بیست و سوم- ورشکستگی ۳۰۱
- فصل بیست و چهارم- خیانت در امانت ۳۰۱
- فصل بیست و پنجم- احراق و تخریب و اتلاف اموال و حیوانات ۳۰۲
- فصل بیست و ششم- در هتک حرمت منازل و املاک غیر ۳۰۵
- فصل بیست و هفتم- در افتراء و توهین و هتک حرمت ۳۰۷
- فصل بیست و هشتم- تجاهر به استعمال مشروبات الکلی و قماربازی و ولگردی ۳۰۹
- فصل بیست و نهم- در جرائم ناشی از تخلفات رانندگی ۳۱۱

فصل جرائم رایانه‌ای ۳۱۷

- بخش یکم- جرائم و مجازات‌ها ۳۱۷
- فصل یکم- جرائم علیه محرمانگی داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی ... ۳۱۷
- فصل دوم- جرائم علیه صحت و تمامیت داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی .. ۳۱۹
- فصل سوم- سرقت و کلاهبرداری مرتبط با رایانه ۳۲۰
- فصل چهارم- جرائم علیه عفت و اخلاق عمومی ۳۲۰
- فصل پنجم- هتک حیثیت و نشر اکاذیب ۳۲۳
- فصل ششم- مسئولیت کیفری اشخاص ۳۲۴
- فصل هفتم- سایر جرائم ۳۳۰
- فصل هشتم- تشدید مجازات‌ها ۳۳۱
- بخش دوم- آیین دادرسی (منسوخه)..... ۳۳۲
- فصل یکم- صلاحیت ۳۳۲
- فصل دوم- جمع‌آوری ادله الکترونیکی ۳۳۴
- فصل سوم- استنادپذیری ادله الکترونیکی ۳۳۸
- بخش سوم- سایر مقررات ۳۳۹

مقدمه

«شورای نگهبان» به عنوان نهاد پاسداری‌کننده از موازین شرع و قانون اساسی، وظیفه‌ی خطیر بررسی کلیه‌ی مصوبات مجلس شورای اسلامی و اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران را به عنوان یکی از وظایف مصرح خویش در قانون اساسی بر عهده دارد تا قوانین و مقررات لازم‌الاجراء در جمهوری اسلامی ایران، مغایرتی با موازین شرع و قانون اساسی نداشته باشند. از سوی دیگر، وظیفه‌ی تفسیر اصول قانون اساسی نیز به عهده‌ی این نهاد گذارده شده است که بر اهمیت نقش و جایگاه آن در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران می‌افزاید. بدین‌سان، مجموعه نظرات ابرازی از سوی شورای نگهبان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و برای آحاد افراد جامعه قابل استفاده است؛ چه آنکه این نظرات، از جهتی شأن علمی و نظری دارد که می‌تواند مورد استفاده‌ی عموم علاقه‌مندان، به‌ویژه مجامع علمی- پژوهشی واقع شود و از جهتی دیگر، برای تنظیم قوانین و مقررات مورد نیاز در کشور، می‌تواند مورد توجه و استفاده‌ی سیاست‌گذاران و نقش‌آفرینان عرصه‌ی تقنین و اجرا قرار گیرد.

مقام معظم رهبری نیز در دیداری که با اعضای شورای نگهبان در تاریخ ۱۳۷۹/۴/۲۸ داشتند، با تأکید بر اهمیت نظرات شورای نگهبان فرمودند: «... مردم، مطلع نیستند... لازم است یک روال اطلاع‌رسانی منظم و مرتب‌ی باشد که مردم در جریان قرار بگیرند، یا نظرات شورا مدوّن بشود و در اختیار اهل علم، حقوقدان‌ها، فقها و متخصصین بخش‌های مختلف گذاشته بشود؛

دانشگاه‌ها و حوزه‌ها ببینند و در جریان مباحث قرار گیرند... اینها چیزهایی است که بعد برای دیگری منبع و مدرک خواهد شد.»

بر همین اساس، با تشکیل «مرکز تحقیقات شورای نگهبان» - که در حال حاضر در قالب «پژوهشکده شورای نگهبان» فعالیت می‌کند- انجام فعالیت‌های علمی پیرامون نظرات شورای نگهبان به‌عنوان یکی از مأموریت‌های این مجموعه، در چند قالب مختلف در دستور کار قرار گرفت. تدوین مجموعه نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات ادوار مختلف مجلس شورای اسلامی، تدوین مجموعه نظرات تفسیری و مشورتی شورای نگهبان راجع به اصول قانون اساسی، تدوین مجموعه نظرات فقهی شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات دیوان عدالت اداری، تدوین نظرات فقهی و حقوقی شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات اشخاص حقیقی و حقوقی، استخراج مبانی نظرات و دلایل آرای شورای نگهبان، راه‌اندازی سامانه‌ی اینترنتی جامع نظرات شورای نگهبان و بارگذاری کلیه‌ی نظرات شورای نگهبان بر روی پورتال پژوهشکده^(۱) و در نهایت، پیاده‌سازی، تنظیم و تدوین مشروح مذاکرات جلسات شورای نگهبان، از جمله طرح‌هایی بود که برای عینیت بخشیدن به این مهم طراحی شد.

ثمره‌ی تلاش‌های صورت‌گرفته در این مدت، انتشار چندین جلد کتاب در قالب‌های متنوع بوده که با استقبال چشمگیر مخاطبان مواجه شده است. از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به انتشار مجموعه کتاب‌های «مبانی نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات و استفساریه‌ها (برگرفته از مشروح مذاکرات شورای نگهبان)» اشاره کرد که در قالب پروژه‌ای تحت عنوان «استخراج نظرات استدلالی شورای نگهبان» به سرانجام رسیده و تا کنون کتاب‌های مربوط به سال‌های ۱۳۸۷، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ از این مجموعه به زیور طبع آراسته شده است. انتشار کتاب «اصول قانون اساسی در پرتو نظرات شورای نگهبان (۱۳۹۴-۱۳۵۹)» مشتمل بر کلیه‌ی نظراتِ اِبرازی

۱. نشانی اینترنتی سامانه جامع نظرات شورای نگهبان: <http://nazarat.shora-rc.ir>

شورای نگهبان در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی، اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران، نظریه‌های تفسیری و مشورتی این شورا از اصول قانون اساسی، پاسخ به استعلامات اشخاص حقیقی و حقوقی و نیز تذکرات ارشادی و قانونی شورای نگهبان به مراجع قانونی و مسئولان نظام، از دیگر آثار علمی انتشار یافته در این پژوهشکده است. همچنین انتشار کتاب‌های «قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ (با اصلاحات و الحاقات بعدی) در پرتو نظرات شورای نگهبان»، «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز (مصوب ۱۳۹۲) در پرتو نظرات شورای نگهبان، به انضمام مبانی نظرات شورای نگهبان پیرامون این قانون»، «قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری (مصوب ۱۳۹۲) در پرتو نظرات شورای نگهبان، به انضمام مبانی نظرات شورای نگهبان پیرامون این قانون» و نیز کتاب «قانون حمایت خانواده (مصوب ۱۳۹۱) و قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست (مصوب ۱۳۹۲) در پرتو نظرات شورای نگهبان، به همراه مبانی نظرات شورای نگهبان پیرامون این دو قانون» از دیگر منشورات پژوهشکده است که در راستای ترویج نظرات شورای نگهبان نسبت به قوانین مهم و دارای اثرگذاری عام، تدوین و چاپ شده است.

در ادامه تلاش‌های گذشته، مجموعه‌ی حاضر با عنوان «قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ همراه با کتاب پنجم (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) در پرتو نظرات شورای نگهبان»، با هدف توجه محافل قضایی و دانشگاهی به نظرات شورای نگهبان در تحلیل و تفسیر مواد قانون مجازات اسلامی و در نتیجه فهم و تبیین صحیح این قانون تدوین شده است. در این کتاب، سیر تحول مواد قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و کتاب پنجم (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) مصوب ۱۳۷۵ با اصلاحات و الحاقات بعدی آن، با توجه به نظرات و ایرادهای مطرح شده از سوی شورای نگهبان نشان داده شده است؛^(۱) بدین

۱. کتاب «قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در پرتو نظرات شورای نگهبان»، پیش‌تر در سال ۱۳۹۲ توسط انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان چاپ شده و در اختیار علاقه‌مندان

صورت که متن کامل مواد قانون ذکر شده و در ذیل هر ماده به صورت زیرنویس، حسب مورد، مصوبه‌ی ابتدایی مجلس راجع به آن ماده،^(۱) ایرادهای شورای نگهبان نسبت به آن و مصوبه‌های اصلاحی بعدی مجلس آورده شده است تا خواننده ضمن آگاهی نسبت به تحولات مصوبه در پرتو نظرات شورای نگهبان، فهم دقیق‌تری نسبت به مفاد مواد مصوب حاصل کند.

در راستای بهره‌برداری مناسب از این مجموعه، ذکر سه نکته لازم است:

۱- در برخی مواد بدون آنکه شورای نگهبان نسبت به مفاد آن ماده ایرادی وارد کرده باشد، مجلس در مراحل بعدی، اقدام به اصلاح آن ماده کرده است. در این موارد نیز مصوبه‌ی نخستین مجلس برای آگاهی خواننده از تحولات تقنینی صورت گرفته در خصوص آن ماده، در زیرنویس ماده‌ی مورد نظر ذکر شده است.

۲- در مواردی که مجلس در اصلاحیه‌های خود اقدام به حذف ماده‌ای کرده است، برای بهره‌گیری بیشتر خوانندگان، سوابق آن ماده نیز در زیرنویس ذکر شده است.

۳- برخی از مواد کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) مصوب ۱۳۷۵، با تصویب برخی قوانین بعدی، نسخ صریح شده‌اند که در این مجموعه، جهت آشنایی مخاطبان با نظرات شورای نگهبان در خصوص مواد منسوخه، این مواد نیز به همراه نظرات شورای نگهبان راجع به آنها ذکر شده‌اند و البته در ابتدای این مواد، منسوخه بودن آنها درج شده است.

قرار گرفته بود که برای چاپ جدید آن، کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) نیز بدان افزوده می‌شود که این بخش نیز شامل سیر تحول مواد آن با توجه به نظرات و ایرادهای مطرح شده از سوی شورای نگهبان است.

۱. گفتنی است منظور از آنچه در زیرنویس هر ماده، با عنوان «مصوبه نخست مجلس» ذکر شده است، نخستین متن مصوب مجلس در خصوص همان ماده است که با ایراد شورای نگهبان مواجه شده است؛ بر این اساس، تاریخ «مصوبه نخست مجلس» در خصوص هر ماده، لزوماً منطبق با تاریخ نخستین مصوبه‌ی مجلس در خصوص این قانون نیست.

پژوهشکده شورای نگهبان امیدوار است با تولید و عرضه‌ی این مجموعه، علاوه بر حرکت در جهت تحقق بخشی از منویات مقام معظم رهبری، خواسته‌ی جامعه‌ی علمی کشور و همچنین مراکز سیاست‌گذاری، تقنینی و اجرایی کشور را پاسخ گفته باشد. مسلماً انتشار و عرضه‌ی چنین آثاری می‌تواند ثمره‌ی بیش از سی سال مجاهدت و تلاش شورای نگهبان در پاسداری از شرع و قانون اساسی را در اختیار کلیه‌ی علاقمندان، به ویژه محافل علمی و پژوهشی، اعم از دانشگاهی و حوزوی قرار دهد و به غنی‌تر شدن هر چه بیشتر مباحث فقهی و حقوقی در کشور کمک کند.

و من الله التوفیق و علیه التکلان
پژوهشکده شورای نگهبان
پاییز ۱۳۹۵